

JOŠ O SJEVERNOJ MEĐI I GRANICI BALKANSKOG POLUOTOKA

Radovan Pavić

I u geografiji baš kao i drugim područjima intelektualnog djelovanja postoje otvorena pitanja za rješavanje kojih su očito potrebni i vrijeme i znanstveno dozrijevanje nakon čega mogu uslijediti definitivna rješenja. Međutim, time stvar ne mora biti skinuta s dnevnog reda, jer se sada nailazi na druge probleme. Oni su, istina, posve izvan merituma, ali nisu zato nimalo manje važni (nego mogu biti čak i presudni), a sastoje se u izrazitom konzervativizmu, zavisti da je netko drugi iznašao nešto drugačije i bolje (za što su samo neki pozvani) kao i općoj lijenosti duha usredotočenog na kuckanje karijere bez izlaganja novotarijama. A da bi ih se relevantno potiralo hoće se dokaza koji izostaju i zato je najbolje da sve ostane po starom. A ako su nosioci novina oni izvan odgovarajućih struktura – onda se stvar pokušava riješiti na način – "...pa šta se tu taj neki miješa tamo gdje mu nije mjesto..." I moguće je danas da se – kada je riječ o međi i granici Balkanskog poluotoka – nalazimo upravo u toj situaciji. Zato se bojimo da su ovi redovi već unaprijed osuđeni ne na promašaj, ali uzaludnost u svakom slučaju.

O čemu je tu zapravo riječ dobro se vidi na kartografskom prilogu br. 1 pod naslovom: **"Uobičajeno sjeverno razgraničenje Balkanskog poluotoka i ostale Europe"**.

1 – Na sjeveru Balkanski poluotok ima poznatu i uobičajenu među i dijelom granicu (ova potonja odnosi se djelomično na Bugarsku i Rumunjsku, Srbiju i Rumunjsku, BiH i Srbiju kao i Hrvatsku i BiH). To je razgraničenje isključivo u skladu s prirodoslovnim kriterijima tj. riječnim tokovima između izvorišta Kupe i ušća Dunava. Međa se od izvorišta Kupe do vrha Riječkog zaljeva određuje pravocrtno, time se, istina, nenaravno dijeli jedan gorski masiv, ali taj po dimenzijama neznatni detalj ne osporava inače prirodoslovno utemeljenu sjevernu među (dijelom i granicu) Balkanskog

poluotoka te se stoga može prihvatiti kao konvencija.

2 – Na jugu Balkanskom poluotoku pribraja se i Peloponez – on je doduše danas otok, ali kako je riječ o odijeljenosti jednim umjetnim prokopom (iz 1893.) i taj prostor valja smatrati dijelom Balkanskog poluotoka. Ovako utemeljena međa i granica izgleda apsolutno prihvatljivo: ona respektira i hidrografsku (ali dijelom i političku) stvarnost i dobro je označena na terenu (osim u detalju: izvor Kupe - vrh Riječkog zaljeva što je – gledajući onako *grosso modo* – posve nevažno).

Ta sjeverna međa i granica nije onako uska/sužena kao što je to kod drugih europskih poluotoka (naročito Apeninskog i Pirenejskog), ali je

Sl. 1. Uobičajeno sjeverno razgraničenje Balkanskog poluotoka i ostale Europe

udaljenost između ušća Dunava i vrha Riječkog zaljeva manja od poluotočke isturenosti definirane dimenzijama između vrha Riječkog zaljeva i najjužnijeg Peloponeza (a), kao i između ušća Dunava i tog istog Peloponeza (b).

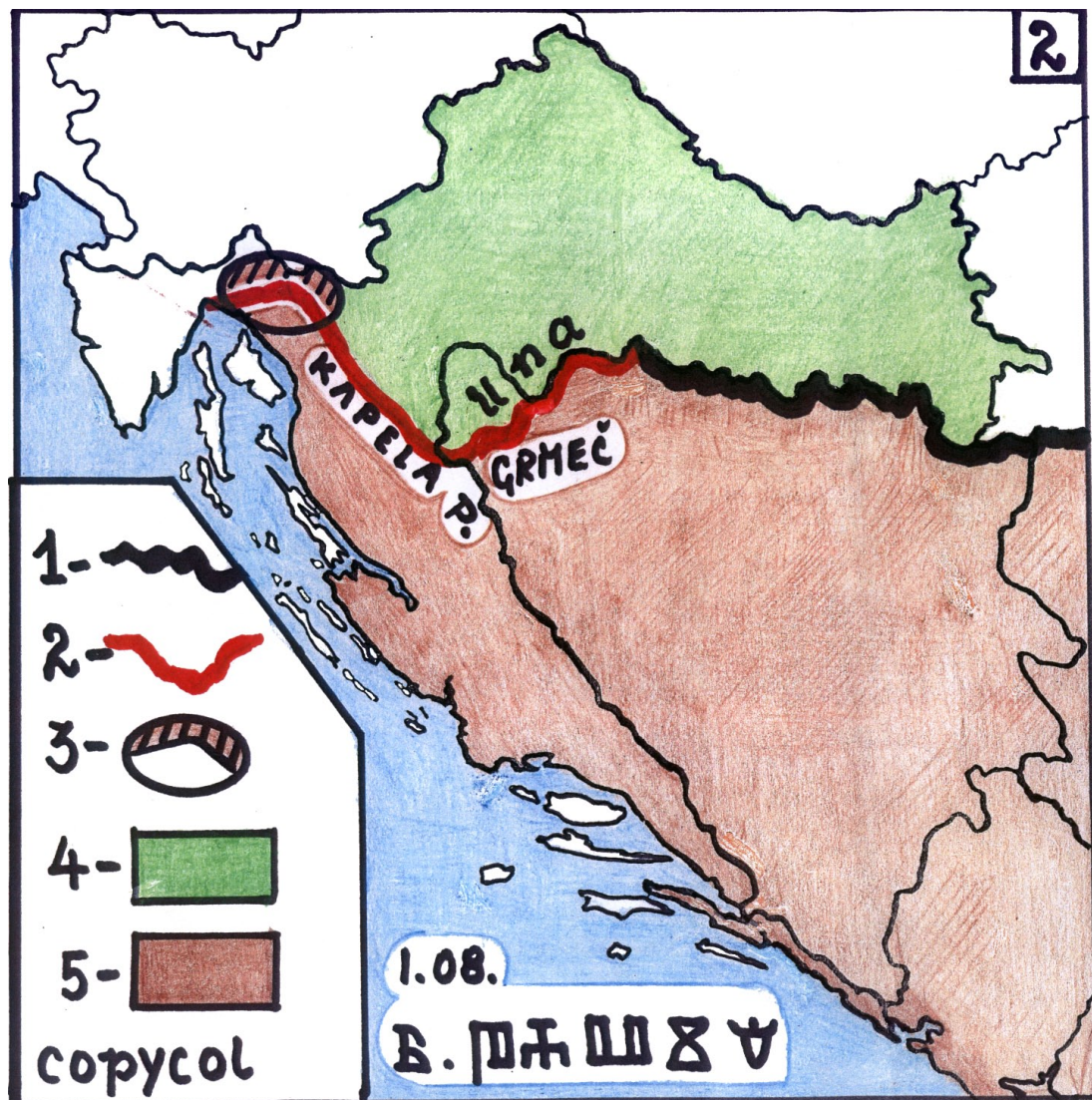
3 – Osobina poluotočnosti ($a+b>c$) može se definirati na različite načine pri čemu nije odlučujuća dužina spoja poluotoka s ostalim kopnom u zaleđu – nego njegova isturenost u more, a to znači da dužine “a” i “b” uzete zajedno moraju uvijek biti znatno veće od dužine “c”. Pri tome bi dužina “c” predstavljala idealnu među tj. onu koja povezuje najbliže nasuprotne kopnene/morske točke na dodiru poluotoka i ostalog kopna. Međutim crta “c” ipak je isuviše nerealna i zato ne dolazi u obzir za ova razmatranja.

4 – Sam Balkanski poluotok s ovako označenom međom i granicom sastoji se od dva dijela: 1 – većeg trupnog prostora na sjeveru i 2 – manjeg

poluotočnog prostora na jugu (Pindsko-peloponeški poluotok).

Novi detalj međe Balkanskog poluotoka na zapadu

Međutim, ovako jasna, jednostavna i uvjerljiva predodžba ima i svoju pukotinu. A na nju nailazimo zapadnije od ušća Une odnosno Kupe. Istina, taj dio međe duž Save i Kupe i dalje ima hidrografsku utemeljenost, ali ona nije ni jedini, a niti najbolji mogući prirodoslovni kriterij. I to zato jer dio Sava i Kupa jest dobra oznaka na terenu, ali i ništa više od toga; naime, ima i onih dojmljivijih, a to su masivi Grmeča (1209 m), Plješevice (1645 m), Velike i Male Kapele (1534 i 1191 m) što znači da upravo na tom gorskom masivu uz označenost dijelom toka Une – prestaje Peripanonija, nailazi se na zaista vizualno i funkcionalno značajan

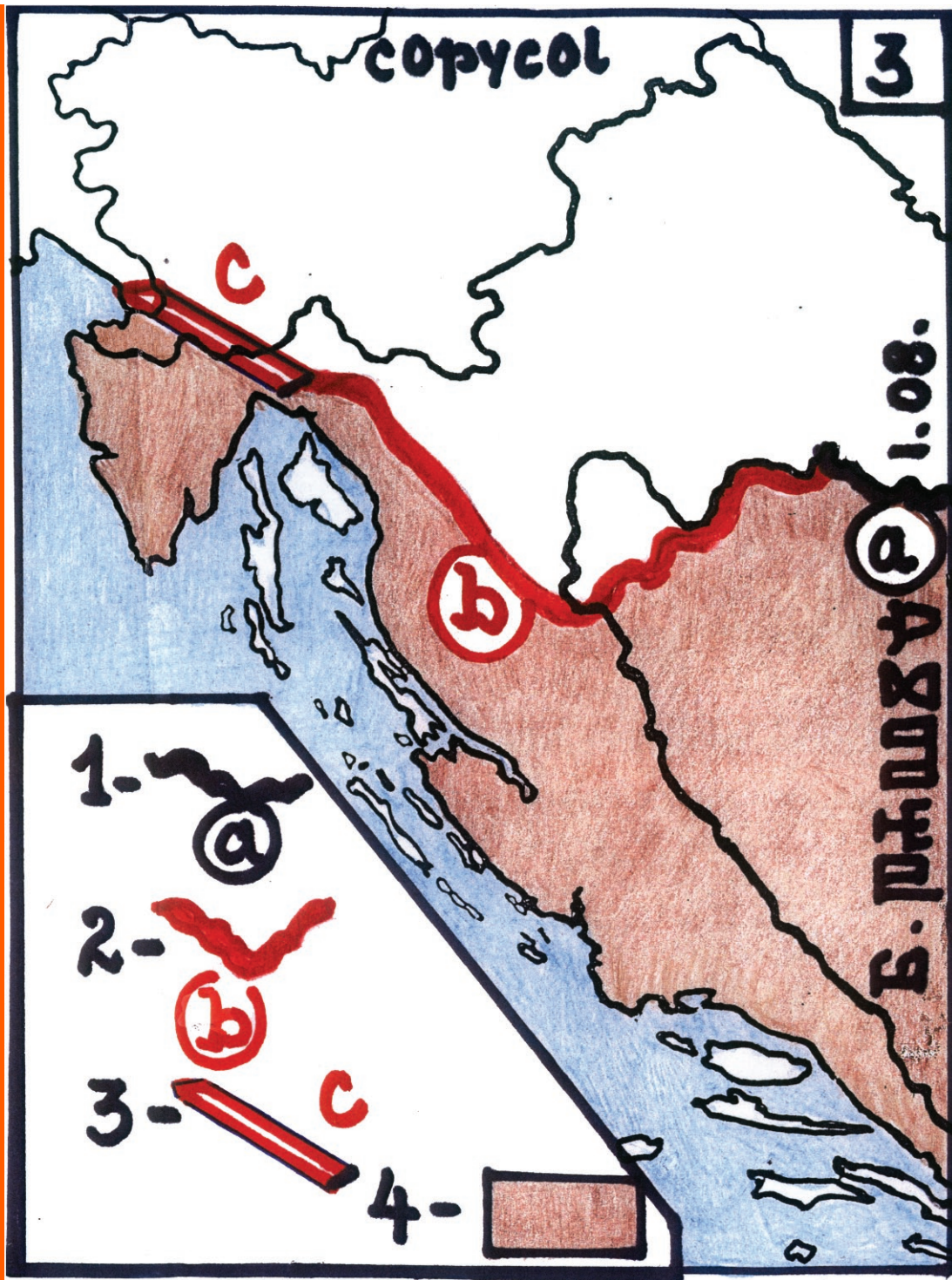

Sl. 2. Nova varijanta sjeverne međe Balkanskog poluotoka između ušća Une i vrha Riječkog zaljeva

reljefni izolacioni prostor, dok – za razliku – tok Kupe nema međašnje/diobeno značenje: njezin lijevi i desni obalni prostor praktički su istovrsni dok se gorska prečaga Gorskog kotara, Like i zapadne Bosne dobro uočava na jugozapadu, jugu i jugoistoku. Pri tome treba spomenuti još i to da taj gorski niz Velike i Male Kapele predstavlja i regionalnu među nizinske (panonske/peripanonske) Hrvatske prema gorsko-kotlinskoj Hrvatskoj (Gorski kotar i Lika).

Na kartografskom prilogu br. 2 pod naslovom:

“Nova varijanta sjeverne međe Balkanskog poluotoka između ušća Une i vrha Riječkog zaljeva” – dobro se uočava detalj one realne prirodoslovne sjeverne međe Balkanskog poluotoka: od ušća Une ona se u općem pravcu prema zapadu poklapa s njezinim tokom do Plješevice, odatle Malom i Velikom Kapelom do približno središnjeg masiva Gorskog kotara (izvor Kupe), a onda pravocrtno (jer drugačije nije moguće) do vrha Riječkog zaljeva; kriterij, dakle, i dalje ostaje prirodoslovni, ali više se neprimodno ne dijeli

Sl. 3. Definitivna sjeverna međa Balkanskog poluotoka

peripanonski prostor (a ta je podjela krupan nedostatak u poimanju naše regionalne stvarnosti), oznake su na terenu i dalje jasne (tok Une), dok je gorski zid Grmeča, Plješivice i obiju Kapela zaista impresivan i – tako smo na zapadu dobili novi i to posve realni detalj sjeverne međe Balkanskog poluotoka što nikako ne vrijedi za tok Kupe od izvora do ušća.

Tako na kartografskom prilogu br. 2 jasno uočavamo:

1 – Sjevernu među i granicu Balkanskog poluotoka do ušća Une

2 – Među tokom Une i masivima Plješivice i Velike i Male Kapele do Gorskog kotara i vrha Riječkog zaljeva

3 – Masiv Gorskog kotara je granično područje gdje bi se moglo prihvatiti da njegov sjeverni dio pripada kopnenom zaleđu, a južni Balkanskom poluotoku. Ali – takva definicija/razdioba zapravo nije potrebna, te je o Gorskot kotaru dovoljno govoriti kao o graničnom prostoru

4 – Panonski i peripanonski dio Hrvatske i dijelom BiH pri čemu je jasno vidljivo da tok Kupe više nema diobeno značenje

5 – Prostor Balkanskog poluotoka što otvara pitanje pripadnosti Istre

Nepotpunost međe Balkanskog poluotoka na zapadu

Međutim, promjena/dopuna zapadne međe ipak nije konačna i potpuna. I to stoga jer ostaje problem Istre koju također valja pribrojiti Balkanskom poluotoku i to iz slijedećih razloga:

Prvo – ona je i sama poluotok, te ju je stoga logično pribrojiti nekom poluotočnom (balkanskom), a ne trupnom kopnenom prostoru u zaleđe.

Drugo – i Istra ima jasnu prirodoslovnu među prema unutrašnjosti kopna (Čičarija, 1014 m i 1272 m), a ima u podnožju i jasno izraženu unutrašnju udolinu sjeveroistočno od Čičarije također

prema unutrašnjosti kopna (Brkini) između riječnog i tršćanskog prostora.

Treće – jasno je da Istra više pripada poluotočnom/maritimnom svijetu negoli kontinentalnom zaleđu – i zbog svega toga i Istru – lociranu jugozapadnije od općeg pravca Grobničko polje-dolina između Brkina i Čičarije prema Trstu – također s pravom pribrajamo Balkanskom poluotoku – za to govore dovoljno reljefni razlozi. I time dobivamo definitivnu sjevernu među Balkanskog poluotoka kao što je vidljivo na kartografskom prilogu br. 3 pod naslovom: **“Definitivna sjeverna međa Balkanskog poluotoka”**.

Kriteriji su pri tome ostali isti: jasne prirodoslovne oznake na terenu (ponekad zaista vrlo impresivne), a sve bez nenaravnih dioba Peripanonije:

1 – Uobičajena sjeverna međa Balkanskog poluotoka do ušća Une (a)

2 – Nova inačica međe između ušća Une i približno središta Gorskog kotara do Grobničkog polja (b)

3 – Dodatni dio međe od Grobničkog polja do Trsta (c) između Čičarije i Brkina s općim pravcem prema vrhu Tršćanskog zaljeva

4 – Balkanski poluotok kojemu je sada pribrojena i Istra (pri tome je više nego jasno da se pojmovi Balkanskog poluotoka i Balkana međusobno bitno razlikuju. Dovoljno je u tom smislu podsjetiti da je Dubrovnik smješten duboko na Balkanskom poluotoku, ali nikako nije – Balkan.

Navedena međa predstavlja definitivnu autorSKU varijantu pri čemu treba naglasiti da je autor u prilogu: “Središnja južna Europa kao novi pojam i balkanski kompleks” (Hrvatsko društvo za sustave, Zbornik, ur. J. Božičević, Zagreb, 2007., str. 89-115) još, zadržao Istru izvan područja Balkanskog poluotoka od čega sada odustaje. Tako se Balkanski poluotok sastoji od svog trupnog dijela i dva dodatna poluotoka – pindskopeloponeškog i istarskog.